

Elmi inkişaf yolunun banisi

Öz xalqlarının tarixində böyük rol oynamış fenomen şəxsiyyətlər irəli sürdükləri cəlbedici ideyalarla insanları konkret məram və məqsədlər ətrafında səfərbər etmək, milli birliyi qorumaq və möhkəmləndirmək imkanında olmuşlar. Belə liderlərin siyasi fəaliyyəti, ilk növbədə, cəmiyyətin ayrı-ayrı təbəqələrini inandıraraq nəcib məqsədlər naminə bir araya gətirmək, total ictimai şüurda pozitiv dönüş yaratmaq vasitəsi kimi dəyərləndirmişlər. Belə fenomen liderlərdən biri olaraq tarixə möhürü-nü vurmaş ulu öndər Heydər Əliyevin də böyük siyasetdə və dövlət idarəciliyində qazandığı nailiyyətlər, ilk növbədə, xalqın səmimi dəstəyinə, ictimai inam amilinə söykənmiş, böyük strateqin mənəvi bütövlüyü, birliyə və həmrəyliyə xidmət edən siyasətinin məntiqi nəticəsi olmuşdur.

Ulu öndər Heydər Əliyev qeyri-adi şəxsiyyət kimi insanları öz ideya və baxışları etrafında toplamaq, onların iradələrinə, qərarlarına pozitiv təsir göstərmək imkanında olmuş, məhz bu xüsusiyətləri sayəsində idarəcilikdə böyük uğurlara imza atmış, cəmiyyətin həlledici kesimini arxasında apara bilmüşdir. Büyük öndər idarəciliyinin bütün mərhələlərində elmə, alime, təhsil işçilərinə yüksək dəyər vermiş, ölkəmizin məhz innovativ yeniliklər əsasında modernləşməsini vacib saymışdır. Heydər Əliyev 1993-cü ilin iyununda xalqın təkidli tələbi ilə hakimiyətə qayıtdıqdan az sonra – sentyabr ayının 21-də ictimaiyyətlə ilk görüş yeri kimi məhz Milli Elmlər Akademiyasını seçmiş, dərin məzmunlu nitqində intellektual potensialın daşıyıcıları olan elm xadimlərinin, ziyalıların cəmiyyətdəki roluna böyük önəm verdiyini bir daha nümayiş etdirmiştir.

Böyük öndər Heydər Əliyev həmin görüşdən sonra elm xadimlərinə davamlı qayğı göstərmış, onların problemlərinin həlli, habelə AMEA-nın elmi-tədqiqat institutlarının maddi-texniki bazasının gücləndirilməsi istiqamətində ardıcıl tədbirlər həyata keçirmişdir. Ümummilli lider yeni ictimai-iqtisadi formasiyada elm xadimlərinin üzərinə düşən vəzifələri düzgün müəyyənləşdirmiş, bu istiqamətdə təxirəsalınmaz problemlərin həlli yönümüzde qətivatlı addımlar atmışdır. Ulu öndər AMEA-nın 150-ci illik yıldönümü ilə əyyənəldirirək onun maddi-texniki bazasının, strukturunun təkmil-ləşdirilməsinə xidmət edən bir sərəncam mühüm sərəncamlar imzalılmışdır. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 15 may 2001-ci il tarixli fərmanı ilə Elmlər Akademiyasına "Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası" statusu verilmiş, 30 mart 2001-ci il və 1 iyul 2002-ci il tarixli sərəncamlarla Rəyasət Heyətinin və akademiya işçilərinin əmək haqları bir neçə dəfə artırılmışdır.

İyyəti addımları atmışdır. Ulu öndərin 1997-ci il yanvarın 31-də AMEA-da alimlərlə görüşü isə xüsusiilə unudulmaz hadisəyə çevrilmişdir. Həmin görüşdə Heydər Əliyev Azərbaycan elminin inkişaf strateyiyası ilə bağlı prioritət vəzifələrin nəden ibarət olduğunu böyük müdrikliklə açıqlamışdır. Heydər Əliyev həmin görüşdə ictimai və humanitar elm sahələrində yeni dövrün tələblərinə uyğun yeniləşmənin, eləcə də sovetlər birliliyi dövründən qalmış, köhnəlmış stereotiplərdən, səmərələrdən, təhlükələrdən, illərdən

mərəsiz tədqiqat metodlarından uzaqlaşmağın vacibliyini xüsusi diqqətə çəkmışdır. Xüsusən də tarixçiləri Azərbaycanın keçmiş ilə bağlı həqiqətləri daha obyektiv araşdırmağa, dövlətçilik maraqları baxımından bu saheyə xüsusi həssaslıqla yanaşmağa çağırmışdır: “İndi mən elmin inkişafı üçün strategiya haqqında ümumi fikirlərimi deyişirəm, amma konkret olaraq bu məsələlərlə siz özünüz məşğul olmalısınız. Ancaq bir məsələ barəsində mən konkret təkliflərimi vermək istəyirəm. Bu da Azərbaycanın tarixi ilə bağlıdır. Məlumdur ki, geniş kütlə, xalq, millət üçün ən çox təsirlisi humanitar elmlərdir və xüsusən millətin, xalqın tarixi, ya ümumiyyətlə tarix onu ədəbiyyatının, mədə-

AMEA rəhbərliyinə bu sahədə genişmiqyaslı tədqiqatların aparılması, işçi qrupunun yaradılması məqsədi-le müəyyən göstərişlər vermişdir.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin 4 yanvar 2003-cü il tarixli fermanı ilə Milli Elmlər Akademiyasının statutu müəyyənmişdir. Nizamnaməsi, habelə AMEA prezidenti təsdiq edilmişdir. Böyük öndərin bu addımı Milli Elmlər Akademiyası sisteminde əsaslı islahatların aparılmasına, texniki bazarın modernləşdirilərək beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılmasına imkan vermişdir. Beləliklə, dünya ölkələrinin elm sahəsində əldə etdiyi mütərəqqi təcrübənin mənimcsənilmesi nə, elmi-tədqiqat institutlarında, mərkəzlərdə işin keyfiyyət emsalı-

nin artırılmasına, elmi ictimaiyyetin diqqətinin cəmiyyət həyatı üçün xüsusi aktuallıq kəsb edən problemlərə yönəlməsinə əlverişli şərait yaranmışdır.

Ümummülli lider Azərbaycanın milli-mənəvi dəyərlərinə, maddi mədəniyyət abidələrinə xalqın, mil- sət Heyeti nəzdində yaradılmış “Naxçıvan ensiklopediyası” qurumu tərəfindən hazırlanmışdır.

lətin varlığının təcəssümü kimi həmişə böyük diqqət və qayğı göstərirdi. Milli Elmlər Akademiyasının həyatında baş vermiş əlamətdar hadisələrdən biri də 2002-ci ilin oktyabrın 24-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin böyük Azərbaycan dramaturqu Hüseyn Cavidin ev-muzeyinin açılışında iştirak etməsi və həmin gün Əlyazmalar İnstitutuna Azərbaycan şıfahi və yazılı ədəbiyyatının şah əsəri olan "Kitabi-Dədə Qorqud"un ən qədim əlyazması olan Drezden əlyazmasının nəfis şəkildə hazırlanmış nüsxəsinə (faksimilesini) hədiyyə kimi şəxsən təqdim etməsi olmuşdur. Ulu öndərin bu maddi və mənəvi dəstəyini alımlarımız elmə dövlət qayğısının yeni nümunəsi kimi qəbul etmişdilər.

Rüya və Azərbaycan əncikle-

Məhz ulu öndərin nəcib təşəbbüsü əsasında gənclərin xarici ölkələrdə təhsil almağa göndərilməsi enənəsi bərpa edilmişdi. 1997-ci il dən Azərbaycanın bilik səviyyəsi ilə seçilən gənclərinin Rusiya və Türkiyənin nüfuzlu ali təhsil müəssisələrinə göndərilməsinə başlanılmışdı. Bu əslində, ötən əsrin 70-80-ci illərində əsasi qoyulmuş uğurlu təcrübənin yeni mərhələdə davamı idi. 1998-ci ilin 31 avqustunda 1970-1987-ci illərdə Azərbaycandan kənarda təhsil almış mütəxəssislərin ümumrespublika toplantısındaki nitqində həmin dövrü xatırlayan Heydər Əliyev demişdi: "Mən 1969-cu il iyulun 14-də Azərbaycana rəhbər seçiləndən sonra dərhal birinci növbədə təhsil məsələləri ilə məşgül olmağa başladım. Araşdırılmalar apararkən mənə cıydın oldum ki

Dünya və Azərbaycan ensiklopedik ədəbiyyat nəşri təcrübəsi əsasında yaradılmış və 2003-cü ilin fevralın 21-də Azərbaycan MEA-nın Rəyasət Heyətinin iclas salonunda ictimaiyyətə təqdim edilmiş "Naxçıvan ensiklopediyası" da müstəqil Azərbaycanın (eləcə də Milli Elmlər Akademiyasının) ciddi elmi uğurlarından idi. Respublikada ilk dəfə işq üzü görən bu ensiklopediya həm də dövlətimizin intellektual potensialının, iqtisadi inkişafının göstəricisi idi. Bu nəşr ədəbi-mədəni sahəyə baxışı bir sistem təşkil edən, ümumi rəhbərlik və təskilatlılıqla yanaşı, mütəxəssislərin yadına düşməyen ince məqamlara apararkən mənə aydın oldu ki, Azərbaycandan kənarda respublikamızın özündə hazırlanı bilməyən ixtisaslar üzrə ali təhsil almaq üçün respublikaya 50 nəfərlik limit verilibdir. Mən dərhal maraqlandım ki, bəs siz kimləri seçmişsiniz, kimləri oxumağa göndərirsiniz? Siyahını aldım, çox təəssüfləndim. Onların əksəriyyəti azərbaycanlı deyildi. Sonrakı illərdə də bu məsələ bir az çətin idi. Bilirsiniz ki, Azərbaycanda bir çox millətlərin nümayəndləri vardır. O vaxt mən iki-üç ildən sonra hər il respublikadan kənarda oxumağa göndərilənlərin 97-98 faziinin azərbaycanlılardan ibarət olmasına nail oldum".

yünlü dağçının ince meşqalarında diqqət cəlb edən, mədəniyyətimizin, ədəbiyyatımızın gözəl bilicisi olan Heydər Əliyevin 1999-cu il 12

yasətini ötən 11 ilde inamlı davam etdirən dövlət başçısı İlham Əliyev bu sahədə ardıcıl islahatlar həyata keçirir. Elmde islahatlar prosesinin son illər daha geniş vüset alması isə təsadüfi olmayıb, ölkənin iqtisadi sahədə ciddi uğurlara imza atması ilə şərtlənir. Bündə gəlirlərinin artımı ölkə rəhbərliyinə bu sahənin inkişaf strategiyasını dəqiq müəyyənənləşdirməyə, mövcud problemlərin həlli istiqamətində qətiyyətli addımlar atmağa imkan verir.

Azərbaycan dövlətinin iqtisadi imkanları artdıqca, sivil dəyərləri, qabaqcıl ölkələrin elmi-texniki yeniliklərini, "hau-hau" texnologiyalarını dərindən mənimsəyən gənc, kreativ düşüncəli, vətənpərvər kadrların hazırlanması məsələsinə xüsusi diqqət yetirir. Müqayisə üçün bildirək ki, 2003-cü ildə elm xərclərində cəmi 16,6 milyon manat vəsait ayırdığı halda, 2015-ci ildə bu rəqəm 142,5 milyon manat təşkil edir. 2015-ci ilin elm xərclərində elmi-tədqiqat layihələrinin Elmin İnkışafı Fondu vasitəsilə həyata keçirilməsi üçün 7,6 milyon manat, latin qrafi-kali kitabların çap edilməsi üçün 5 milyon manat, elmi obyektlərin yenidən qurulması və əsaslı təmiri üçün 2 milyon manat, elmi-tədqiqat təminatının möhkəmləndirilməsi, müasir laboratoriya avadanlıqlarının alınması üçün 4,9 milyon manat vəsait nəzərdə tutulmuşdur.

Şübhəsiz, hər hansı islahatı uğurla həyata keçirmək, səmərəli nəticələr əldə etmək üçün, ilk növbədə, onun qanunvericiliyini bazasını

dövrün tələbləri səviyyəsində həyata keçirilməsi, ali tehsilin müasirləşdirilməsi, dünya elmine çevik ineqrasıyanın təmin edilməsi alımlar qarşısına ciddi vəzifələr qoyur.

Bu vəzifələrin həlli məqsədilə son iki ildə AMEA sistemində isla-

hatlar daha geniş vüset almış, bu məqsədə konkret fəaliyyət konsepsiyası hazırlanmışdır. AMEA-da aparılan struktur islahatlarında məqsəd Akademianın fəaliyyətini mövcud qanunvericiliyin tələblərinə uyğun təmin etmək, hüquqi təminat bazasını möhkəmləndirmek və idarəetmə strukturunu təkmilləşdirməkdir. Təhsil və kadr siyasetinin müasir səviyyədə qurulması, informasiya və elmin kütləviləşdirilməsi sahələrində fəaliyyətin səmərəliliyinin artırılması da islahatların əsas hədəflərindənədir. Bu məqsədə AMEA Rəyasət Heyətində müasir dövrün idarəetmə sistemlərinə uyğun yeni akademik bölmə və şöbələr yaradılmış, idarəetmə sisteminin müasirləşdirilməsi istiqamətində tədbirlər həvata keçirilmişdir. İdarəetmə strukturunda islahatlar əsasında tətbiq olunan əsas qaydalar şəhərətəpə və əməkdaşlıq idarəetmə modelidir.

tedbirler həyata keçirilmişdir. idarəetmədə çevikliyin və aparılan islahatların səmərəsinin artırılması, elmi müəssisələr üçün aktual məsələlərin geniş müzakirəsi, problemlərin səmərəli həll yollarının təqdiməsi məqsədi ilə AMEA Elmi Müəssisələrinin Direktorlar Şurasının yaradılması da mühüm yeniliklərdən biri olmuşdur. AMEA-da magistratura pilləsinin açılması ilə yanaşı, hazırda doktorantura təhsilinin təkmilləşdirilməsi istiqamətində tədbirlər də davam etdirilir.

Elmi-tədqiqatların, əldə olunan innovativ nəticələrin həm ölkə, həm də dünya ictimaiyyətinə çatdırılması AMEA-nın fəaliyyətində mühüm yerlərdən birini tutur. Bununla bağlı akademiya nüfuzlu "Thomson Reuters" jurnalı ilə elmi təcrübələr həyata kecirir.

AMEA tərəfindən son illərdə həyata keçirilən tədbirlər ölkədə elmin inkişafı və təbliği, həmçinin elmin populyarlığının artırılması baxımından əhəmiyyətli olmuşdur. Azərbaycanda elm və biznesin əlaqələndirilməsi, eləcə də onların birgə inkişafı yolunda ilkin addımlarını atan AMEA ötən il bir sıra böyük biznes strukturları və holdinglərlə əməkdaşlığı başlamış, Akademianın Təcrübə Sənaye Zavodunda əsaslı təmir və yenidənqurma işləri görülmüşdür. Cari ildə uğurları sıralayan Akademiya ilk dəfə olaraq özünün brend məhsulunu istifadəyə vermişdir.

2014-cü il dekabrın 19-da keçirilmiş "Azərbaycan alimlərinin I Qurultayı" da elmin gələcək inkişaf istiqamətlərinin müzakirəsi baxımından əhəmiyyətli olmuşdur. Dövlət, biznes və vətəndaş cəmiyyəti sektorlarını təmsil edən 550-yə yaxın alim və mütəxəssisin iştirak etdiyi Qurultayda Azərbaycan elminin problemləri, onların həlli yolları və qarşıda duran vəzifələr geniş şəkilde müzakirə olunmuşdur. Internet üzərindən canlı yayımlanan və interaktiv qaydada təşkil olunmuş sözügedən Qurultayda xarici ölkələrdə fəaliyyət göstərən 15 azərbaycanlı alim iştirak etmişdir.

Bu təcərübənin əsas məqsədi - əməkdaşlıqdır. Təcərübə Sənaye Zavodunda yüksək keyfiyyətə istehsal olunan "Solidol", "Niqrol" və başqa bu kimi 28 adda məhsul dünya bazarlarında da rəğbatla qarsılanır.

da rəhbətlə qarşılanır. 2014-cü ildə, həmçinin Akademianın nəzdində "Göytəpə Arxeoloji Parkı"nın layihəsinin təqdimatı keçirilmişdir. Təqdimatda qədim insan məskəninə aid zəngin tarixi və maddi-mədəniyyət nümunələri nümayış olunmuş, elmi izahı verilmiş, Parkın gələcək tarixi turizm əhəmiyyətindən danışılmışdır.

AMEA-nın nəzdində fəaliyyət göstərən elmi müəssisə və təşkilatların nailiyyətlərinin də sərgiləndiyi Akademianın ümumi yığıncağında bir sıra mühüm məsələlər müzakirə edilmiş, elmin inkişafı istiqamətində qarşıda duran vəzifələrdən danışılmışdır. Həmçinin, Azərbaycanın

görkemli alim ve mütəfəkkirlerinin adlarına təsis olunmuş adlı mükafatlar da ötən ilin mühüm uğurlarından olmuşdur. "AMEA-2020: İnkışaf Konsepsiyası"nın hazırlanması da mühüm uğurlar sırasında xüsusi qeyd oluna bilər.

Ötən il AMEA tərəfindən regionlarda ilk dəfə elmin kütləvi təbliğinə başlanılmışdır. Akademianın müntəzəm olaraq bölgələrə (Şəki, Şamaxı, Gəncə, Lənkəran və s.) səfər edən gənc alimləri orta məktəb şagirdləri ve tələbələrlə elmin təbliği istiqamətində görüşlər keçirmişdir. Ölkəmizdə elmi jurnalistikyanın formallaşmasında və onun inkişafında maraqlı olan Akademiya bu istiqamətdə də mühüm neticələrə hesablanmış bir neçə layihənin icrasına başlamışdır. Ötən ilin noyabr ayında ölkədə ilk dəfə keçirilmiş və cəmiyyətdə böyük marağa səbəb olmuş, eləcə də elmin təbliği və populyarlığının artırılmasında mühüm əhəmiyyət kəsb edən Bakı Elm Festivalı daha bir ənənənin əsasını qoymusdur.

2014-cü ildə Akademianın bir sıra beynəlxalq təşkilatlar, elcə də elmi qurumlarla əlaqələri inkişaf etmişdir. AMEA Avropa Birliyinin "HORIZON-2020" programı üzrə keçirilən tədbirlərdə, Beynəlxalq Geodeziya İttifaqı, CERN və digər beynəlxalq elmi qurumlarla birgə layihelərde iştirak etmiş, rəhbərliyinin birbaşa iştirakı ilə İspaniya Kralı, Rusiya, Macarıstan, Bolqaristan, Polşa, Latviya və başqa ölkələrin elmlər akademiaları ilə əməkdaşlığının yeni mərhələsinə başlanılmışdır.

Mühüm İslahatlardan biri de Akademiyanın nezdində elmin aidiyyəti istiqamətləri üzrə Dünya Siyaseti, Elm Tarixi, Molekulyar Biologiya və Biotexnologiyalar, eləcə də Qafqazşunaslıq institutlarının yaradılmasıdır.

2014-cü il dekabrın 19-da keçirilmiş "Azərbaycan alimlerinin I Qurultayı" da elmin gələcək inkişaf istiqamətlərinin müzakirəsi baxımından əhəmiyyətli olmuşdur. Dövlət, biznes və vətəndaş cəmiyyəti sektorlarını təmsil edən 550-yə yaxın alim və mütəxəssisin iştirak etdiyi Qurultayda Azərbaycan elminin problemləri, onların həlli yolları və qarşıda duran vəzifələr geniş şəkildə müzakirə olunmuşdur. Internet üzərindən canlı yayımlanan və interaktiv qaydada təşkil olunmuş sözügedən Qurultayda xarici ölkələrdə fəaliyyət göstərən 15 azərbaycanlı alim iştirak etmişdir.

Yeni dünya nizamında elmi-informatif bilikler inkişafın mühüm katalizatoruna, innovation yenilıkların başlıca təminatına çevrilmişdir. Elm tutumlu informasiya

mişdir. Elmtutumlu informasiyanın yaradılması, əldə edilməsi, tətbiqi sosial-iqtisadi inkişafın, qlobal rəqabətin, ən başlıca demokratikləşmə prosesinin mühüm amilləridir. Bu baxımdan son illərdə milli gəlir artıqlıca, ölkə başçısı İlham Əliyevin respublikamızda elmə, təhsilə, informasiya texnologiyalarına ayrıldığı vəsaitlər də artır və bu da insan amilinin və ümumən demokratik proseslərin inkişafı üçün

böyük təməl yaradır.
İlham MƏMMƏDZADƏ,
AMEA-nın Fəlsəfə və Hüquq
Institutunun direktoru,
fəlsəfə elmləri doktoru, professor.